

ORIGINAL RESEARCH PAPER

"Fair presentation" instead of "obligation to disclose" in commercial insurance

A. Khoroushi¹, H. Rahimi^{2,*}, A. Ghasemi Hamed³, J. Maleki⁴

¹ Department of Private Law, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Unit, University of Tehran, Iran

² Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran

³ Department of Private Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

⁴ Department of Private Law, Faculty of Law, Tehran Branch, Center of Islamic Azad University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 23 October 2016

Revised: 15 December 2016

Accepted: 27 August 2019

Keywords

*Non-consumer Insurance;
Material Facts; Disclosure; Fair
Presentation.*

ABSTRACT

Purpose: This article seeks to review the policyholder's commitment to "disclosure", which is his most fundamental commitment, and this commitment is stipulated in Iran's insurance law and the commercial insurance bill, and finally make suggestions for improvement. The insurance law and attention to this issue in the "Commercial Insurance Bill" should be emphasized.

Method: The method used in this research is the descriptive-analytical method using library tools.

Findings: Today, the obligation to disclose on the part of the insured has lost its basic foundations and needs to be "amended" or repealed. In order to adjust this obligation, "commitment to fair presentation" can be proposed. "The second method" can also be provided to fulfill the obligation to disclose, and it consists of providing sufficient information from the policyholder to the insurer to draw his attention to important issues, so that if the insurer deems it necessary, he will seek more information. And the insurer is not able to easily resort to the non-disclosure defense against the insured.

Conclusion: In Iranian insurance law, the policyholder's obligation to disclose, which is stipulated in the insurance law of 1316, is similar to the obligation to disclose in the English law of 1906. Today, this commitment no longer has the justification it had at the time of the adoption of those laws. Therefore, it is necessary to anticipate and pay attention to this issue in the "Commercial Insurance Bill" which has been submitted to the Islamic Council of Iran to replace Iran's insurance law, and replace it with a more appropriate commitment such as the commitment to fair introduction.

*Corresponding Author:

Email: rahimi@atu.ac.ir

DOI: [10.22056/ijir.2019.02.05](https://doi.org/10.22056/ijir.2019.02.05)

«معرفی منصفانه» جایگزین «تعهد به افشا» در بیمه‌های تجاری

عبدالعظیم خروشی^۱، حبیب‌الله رحیمی^{۲*}، عباس قاسمی حامد^۳، جلیل مالکی^۴

^۱گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه تهران، ایران

^۲گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

^۳گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

^۴گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، واحد تهران مرکز دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده:

اطلاعات مقاله

هدف: این نوشتار در پی این است تعهد بیمه‌گذار به «افشا» که اساسی‌ترین تعهد وی است و این تعهد در قانون بیمه ایران و لایحه بیمه تجاری مقرر شده است را مورد نقد و بررسی قرار دهد و در نهایت پیشنهاداتی جهت اصلاح قانون بیمه و نیز توجه به این موضوع در «لایحه بیمه تجاری» را مورد تاکید قرار دهد.

تاریخ دریافت: ۰۲ آبان ۱۳۹۵

تاریخ داوری: ۲۵ آذر ۱۳۹۵

تاریخ پذیرش: ۰۵ شهریور ۱۳۹۸

روش: روش مورد استفاده در این پژوهش روش توصیفی-تحلیلی با استفاده از ابزار کتابخانه‌ای می‌باشد. یافته‌ها: امروزه تعهد به افشا از سوی بیمه‌گذار در حقوق بیمه مبانی اولیه خود را از دست داده است و نیازمند «تعدیل» یا نسخ است. در جهت تعدیل این تعهد، «تعهد به معرفی منصفانه» قابل طرح می‌باشد. «شیوه دومی» نیز برای اجرای تعهد به افشا قابل ارائه است و آن عبارت است از ارائه اطلاعات کافی از سوی بیمه‌گذار به بیمه‌گر است که توجه او به موضوعات مهم را برانگیزد تا چنانچه بیمه‌گر لازم دانست خود اطلاعات بیشتر را جویا شود و بیمه‌گر قادر نباشد به راحتی در مقابل بیمه‌گذار به دفاع عدم افشا متوسل شود.

نتیجه‌گیری: در حقوق بیمه ایران تعهد بیمه‌گذار به افشا که در قانون بیمه ۱۳۱۶ مقرر شده است مشابه تعهد به افشا در قانون ۱۹۰۶ انگلیس می‌باشد. این تعهد امروزه از توجیهی که در زمان تصویب آن قوانین برخوردار بود، دیگر برخوردار نیست. از این رو ضرورت دارد این موضوع در «لایحه بیمه تجاری» که به منظور جایگزینی قانون بیمه ایران به مجلس شورای اسلامی ارائه شده است مورد پیش‌بینی و توجه قرار گیرد و تعهد مناسب‌تری همچون تعهد به معرفی منصفانه جانشین آن شود.

کلمات کلیدی

بیمه تجاری

حقایق اساسی

تعهد به افشا

تعهد به معرفی منصفانه

*نویسنده مسئول:

ایمیل: rahimi@atu.ac.ir

DOI: 10.22056/ijir.2019.02.05

در بیشتر نظام‌های حقوقی، نقض تعهد به افشا،^۱ از جمله بطلان قرارداد و ازدست‌رفتن حق بیمه‌های پرداختی، ضمانت اجرای سنگینی دارد. این تعهد در حقوق انگلیس، به موجب قانون بیمه دریایی ۱۹۰۶، یکی از قدیمی‌ترین قوانین بیمه‌ای محسوب می‌شود و تا امروز نیز به آن عمل و استناد شده است. ملزم کردن بیمه‌گذار به چنین تعهدی همراه با ضمانت اجرای سنگین آن در صد سال پیش توجیه‌پذیر بوده است؛ اما تحولات ایجاد شده طی این سال‌ها و گسترش ابزارهای دسترسی به اطلاعات و همچنین انتقادهای صورت گرفته از آن موجب شد که این نوع تعهد بیمه‌گذار دگرگون و بازنگری شود. تعهد به افشا در ارتباط با بیمه‌های تجاری^۲ به موجب قانون بیمه ۲۰۱۵ به «تعهد به معرفی منصفانه^۳ ریسک» تغییر یافت و شیوه‌های اجرای آن نیز در مقایسه با قانون سابق شفاف‌تر و مناسب‌تر شد که موضوع بررسی این نوشتار است. در حقوق ایران نیز به موجب قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶ (قانون حاکم بر قراردادهای بیمه)، تعهد بیمه‌گذار همان تعهد به افشا با ضمانت اجرای سنگین آن است که امروزه محل انتقاد است و باید قانونگذاران به آن توجه کنند. به منظور اصلاح قانون بیمه مذکور، در سال ۱۳۸۴، هیئت وزیران لایحه‌ای را با عنوان «لایحه بیمه تجاری» تقدیم مجلس کردند؛ اما تاکنون با تغییراتی که داشته، به تصویب نهایی نرسیده است. در این لایحه نیز تعهد بیمه‌گذار همان تعهد به افشا مقرر در قانون بیمه ۱۳۱۶ است که لازم است درباره آن مطالعه و بازنگری شایسته‌ای صورت گیرد.

در ادامه به بررسی بیمه‌های تجاری، تعهد به افشا، معرفی منصفانه ریسک و فروض قانونی حاکم بر معرفی منصفانه پرداخته می‌شود؛ لیکن از پرداختن به «ضمانت اجرای نقض تعهد به معرفی منصفانه» و مطالعه تطبیقی در این باب با حقوق ایران، که نیازمند نوشتاری مفصل است، خودداری و به نوشتار جداگانه‌ای واگذار می‌شود.

قرارداد بیمه تجاری و تعهد به افشا

قرارداد بیمه تجاری

ماده نخست قانون بیمه ۲۰۱۵ (به جز بخش ۶) انگلیس مقرر می‌دارد که قرارداد بیمه مصرف‌کننده به همان معنای مقرر در قانون افشا و اظهار بیمه مصرف‌کننده مصوب ۲۰۱۲ است. قرارداد بیمه تجاری به معنای قراردادی است که قرارداد بیمه مصرف‌کننده نباشد. به عبارت دیگر، قانونگذار فقط قرارداد بیمه مصرف‌کننده را تعریف و مشخص کرده است و هر قراردادی غیر از آن را قرارداد بیمه تجاری دانسته است. ماده یک قانون افشا و اظهار بیمه مصرف‌کننده مصوب ۲۰۱۲ در تعریف قرارداد بیمه مصرف‌کننده مقرر می‌دارد: «در این قانون، قرارداد بیمه مصرف‌کننده به معنی قرارداد بیمه‌ای است که فی مابین فردی که تماماً یا عمدتاً مقاصدی غیر از تجارت کسب یا حرفه شخصی دارد و شخصی که متقبل حرفه بیمه‌گری است و به سبب این حرفه طرف قرارداد قرار می‌گیرد منعقد می‌شود. مصرف‌کننده به معنی فردی است که قرارداد بیمه مصرف‌کننده را منعقد می‌کند یا چنین قصدی دارد؛ بیمه‌گر شخصی است که طرف قرارداد مصرف‌کننده بوده است یا خواهد شد.» از واژه «فرد» در ماده فوق این طور برمی‌آید که هرگاه طرف قرارداد شرکت یا مؤسسه یا هر شخص حقوقی باشد، قرارداد مذکور دیگر قرارداد بیمه مصرف‌کننده نخواهد بود؛ همچنین برای اینکه قرارداد مذکور یک قرارداد بیمه مصرف‌کننده محسوب شود، لازم نیست که این قرارداد بی‌ارتباط با تجارت، کسب یا حرفه شخص باشد و همین که مربوط به تجارت، کسب یا حرفه او نباشد کافی است. پیش از این اشاره شد در قوانین بیمه ایران تعریف و تفکیک قانونی بین بیمه‌های تجاری و بیمه مصرف وجود ندارد و اساساً این بخش اخیر بیمه هنوز قانونگذاری نشده است.

تعهد به افشا

از آنجاکه قرارداد بیمه قراردادی مبتنی بر حسن‌نیت کامل است، طرفین قرارداد متعهدند بدون در نظر گرفتن منافع شخصی خود، آن گونه که در سایر معاملات رایج است، اطلاعات و حقایق لازم را در اختیار یکدیگر بگذارند تا طرف دیگر با درکی صحیح از موضوع اقدام به انعقاد قرارداد

¹ Duty to Disclosure

^۲ تعهد به افشا در خصوص بیمه‌های غیر تجاری یا مصرف‌کننده به موجب «قانون افشا و اظهار بیمه مصرف‌کننده» مصوب ۲۰۱۲ و اجرایی در ۲۰۱۳ نسخ شد و به تعهد دیگری تبدیل شد که در مقاله‌ای جداگانه بدان پرداخته شده است.

³ Duty of Fair Presentation

کند. این تعهد، به طور سنتی و حسب موقعیت خاص و برتر بیمه‌گذار در قبال بیمه‌گر، بیشتر متوجه بیمه‌گذار است؛ حتی در بیشتر قوانین، به‌جز اشاره به طرفینی بودن تعهد عمل با حسن نیت، اشاره‌ای به تعهد بیمه‌گر و یا ضمانت اجرای آن نشده است. مطابق ماده ۱۸ قانون بیمه دریایی ۱۹۰۶ انگلیس: «... بیمه‌گذار موظف است هر اوضاع و احوال مهمی را که از آن آگاه است و هر اوضاع و احوالی را که فرض می‌شود در روند معمول حرفه خود باید بداند قبل از انعقاد قرارداد برای بیمه‌گر افشا کند...». بند ۲ همین ماده در تعریف اوضاع و احوال اساسی مقرر می‌دارد: «هر اوضاع و احوالی است که در تصمیم یک بیمه‌گر محتاط در تعیین حق بیمه یا پذیرفتن یا نپذیرفتن ریسک مهم تلقی شود.»

انتقادهایی که بر تعهد به افشا مقرر در قانون ۱۹۰۶ وارد شده است عبارت‌اند از: (۱) تعهد به افشا تعهدی کلی است که به راحتی درک و فهمیده نمی‌شود و بیمه‌گذار نمی‌داند چگونه باید از عهده این تعهد برآید؛ (۲) بسیاری از اشخاص، حتی شرکت‌های بزرگ نمی‌دانند که یک شرکت مطابق قانون چه چیزی را می‌داند یا باید بداند. آن‌ها نمی‌دانند برای افشا به گردآوری چه اطلاعاتی بپردازند؛ (۳) اگرچه در بند ۳ ماده ۱۸ استثناهایی قرار داده شده است، این استثنایها با عباراتی کلی و کهنه و ناواضح نگارش شده‌اند؛ (۴) از قانون این گونه برمی‌آید که به بیمه‌گران اجازه می‌دهد حالتی انفعالی داشته باشند و درخصوص مسائل لازم و مرتبط سؤالی از بیمه‌گذار نپرسند؛ اما هنگامی که اختلافی رخ می‌دهد، بیمه‌گران از این موضوع به نفع خود بهره می‌برند و از این اطلاعات برای تهدید به ابطال قرارداد سود می‌برند؛ (۵) ابطال قرارداد یک ضمانت اجرا همه یا هیچ است که منجر به اختلافی جدی می‌شود. این موضوع می‌تواند سخت و ظالمانه باشد که به بیمه‌گر اجازه می‌دهد تمام قرارداد را رد کند؛ درحالی که اگر بیمه‌گر هنگام انعقاد قرارداد تمام حقایق را می‌دانست، باز هم قرارداد را می‌پذیرفت و فقط حق بیمه بیشتری مطالبه می‌کرد (کمیسیون حقوقی انگلستان و اسکاتلند، ۲۰۱۴).^۱

قانون بیمه ایران، در بیان مفهوم تعهد به افشا، به روشنی و صراحت قانون بیمه دریایی انگلیس نیست؛ لیکن از ماده ۱۲ قانون بیمه چنین برمی‌آید که بیمه‌گذار باید آنچه را که روشن‌گر اهمیت خطر در نظر بیمه‌گر است بیان کند تا او به کمک اطلاعات دریافتی به ارزیابی خطر بپردازد و تصمیم مناسبی اتخاذ کند و درواقع وضعیتی مشابه قانون بیمه دریایی ۱۹۰۶ انگلیس مقرر دارد.

تعهد به معرفی منصفانه^۲

انتقادات وارد بر تعهد به افشا در طول حاکمیت بیش از یک‌صد سال قانون ۱۹۰۶ موجب شد تا درنهایت این تعهد به موجب قانون بیمه ۲۰۱۵ نسخ شود و تعهد به معرفی منصفانه جایگزین آن شود. در قوانین بیمه این برای نخستین بار است که از تعهد و عبارت معرفی منصفانه استفاده شده است؛ اما عبارت معرفی منصفانه ریسک در آرا دادگاه‌ها، به‌عنوان تعهد بیمه‌گذار، قابل مشاهده است. یک پژوهش در خصوص آرا دادگاه‌ها نشان می‌دهد که عبارت معرفی منصفانه ریسک دست‌کم در ۱۵ پرونده مربوط به عدم افشا در ده سال گذشته به کار رفته است (کمیسیون حقوقی انگلستان و اسکاتلند، ۲۰۱۲). با نگاه به فرهنگ بلک آنچه از معنی واژه منصفانه^۳ برمی‌آید این است که این واژه به واژه‌های صداقت با بی‌طرفی و عدالت و انصاف نزدیک است. تعبیر اظهارنظر منصفانه^۴، دادرسی منصفانه^۵ و معامله منصفانه^۶ نیز برگرفته از رفتاری با حسن نیت و همراه با بی‌طرفی و عدالت است و همچنین بیانگر چنین رفتاری است (بلک و همکاران، ۱۹۹۹).^۷ واژه «پرزنیتیشن»^۸ نیز به معنی معرفی، ارائه، نمایش و عرضه است؛ بنابراین می‌توان گفت معرفی منصفانه ریسک به معنی ارائه و عرضه اطلاعات مربوط به ریسک به‌نحو غیرجانبدارانه همراه با حسن نیت و با در نظر گرفتن حقوق طرف مقابل است. در قانون بیمه دریایی ۱۹۰۶ از واژه «پرزنیتیشن»^۹ استفاده شده است و در منابع حقوقی توصیف، اظهار یا عمل معرف امری تعریف شده است که برای برانگیختن دیگری به انجام عملی، به‌ویژه انعقاد قرارداد، صورت می‌گیرد (هوج ۲۰۱۳؛ بلک و همکاران، ۱۹۹۹).^{۱۰}

مفهوم معرفی منصفانه ریسک بسیار محدودتر از مفهوم «ارائه هرگونه اوضاع و احوال مهم» (مقرر در قانون ۱۹۰۶) است. چنان که در یکی از

^۱. Law commission and the Scottish law commission, 2014.

^۲. Duty of Fair Presentation

^۳. Fair

^۴. Fair Comment

^۵. Fair hearing

^۶. Fair dealing

^۷. Black.

^۸. Presentation

^۹. Representation

^{۱۰}. Hodges

پرونده‌های اخیر به این موضوع اشاره شده است: «یک ارائه منصفانه و درست از خلاصه موضوعات، که به بیمه‌گر محتاط این فضا را بدهد که از طریق اظهار و ارائه و یا پرسیدن سؤالاتی تصمیم مناسبی بگیرد، کافی است تا بعد از آن بیمه‌گری که خواهان دانستن جزئیات موضوع است، بتواند سؤالات بیشتری بپرسد و درمورد پذیرش پیشنهاد بیمه و شرایط آن تصمیم بگیرد.»^۱ (ابوزید، ۲۰۱۸).^۲ ملاحظه می‌شود که موضوع معرفی منصفانه پیش از تصویب قانون مزبور مورد توجه و استفاده دادگاه‌ها قرار می‌گیرد؛ چراکه دیگر تعهد به افشا را برای دنیای امروز مناسب و کارا نمی‌دانند و تعهد به افشا کامل نیز دیگر یک ضرورت تلقی نمی‌شود.

این قانون سه تغییر اساسی را در ارتباط با تعهد پیش‌قراردادی بیمه‌گذار، که فقط در بیمه‌های تجاری یا غیرمصرف‌کننده اعمال می‌شود، ایجاد می‌کند: (۱) ماده سه تعهد به افشا را به تعهد به معرفی منصفانه تغییر داده است و با دقت خاصی محتوای آن را دگرگون و بازتوصیف می‌کند؛ (۲) مواد ۴ تا ۶، در ارتباط با تعهد به معرفی، مقررات مربوط به آنچه را برای بیمه‌گذار و بیمه‌گر شناخته شده است تغییر اساسی می‌دهد؛ (۳) ماده ۱۴، به منظور نقض تعهد به حسن‌نیت، ضمانت اجرای ناشی از اجتناب از قرارداد را نسخ کرده است و پیوست شماره یک طیف جدیدی از ضمانت‌اجراهای مربوط به نقض تعهد به معرفی منصفانه را ارائه می‌کند که قابلیت اجرای آن‌ها کاملاً به این بستگی دارد که نقض آیا عامدانه یا از روی غفلت بوده است و اینکه بیمه‌گر هنگام معرفی منصفانه ریسک چگونه عمل کرده است.

براساس قانون ۱۹۰۶، کاملاً این موضوع روشن شده است که بیمه‌گذار یک تعهد پیش‌قراردادی به رعایت حسن‌نیت دارد. این قانون به‌طور خلاصه مشتمل بر دو عنصر مجزاست: (۱) تعهد به عدم اظهار خلاف واقع به بیمه‌گر؛ (۲) تعهد به افشای همه حقایق و اطلاعات اساسی برای بیمه‌گر. در تعهد به معرفی منصفانه این عناصر اساسی حفظ شده است؛ لیکن به‌نحو ظریفی تغییر ویژگی داده و محتوای آن روشن شده است. تعهد بیمه‌گذار متضمن چند تغییر اساسی است که عبارت‌اند از: (۱) معرفی شیوه دوم برای عمل به تعهد به افشا؛ (۲) لزوم افشای بیمه‌گذار به اینکه این افشا به‌طور معقول واضح و قابل ارزیابی باشد؛ (۳) معرفی مفهوم جدید جست‌وجو یا «بررسی متعارف» که این مفهوم درخصوص اطلاعات اساسی و آنچه بیمه‌گذار در خصوص تعهد خود باید بداند تعریف خواهد شد. در ادامه به‌اجمال این تغییرات بررسی می‌شود:

شیوه دوم تعهد به افشا

به‌موجب این قانون بیمه‌گذار به یکی از دو شیوه زیر می‌تواند تعهد خود به افشا را به انجام رساند: (۱) به‌موجب نخستین شیوه؛ بیمه‌گذار تعهد خود به افشا را با افشای حقیقی تمام اوضاع و احوال اساسی‌ای که می‌داند یا باید بداند به انجام می‌رساند (قانون بیمه؛ ۲۰۱۵؛ بند ۳ (۴) الف)). این موضوع همان مقرر قانون بیمه دریایی است. چنانچه بیمه‌گر از راه نخست وظیفه خود را به انجام نرساند، قانون یک وضعیت پشتیبان و جایگزین معرفی می‌کند؛ (۲) بر این اساس، چنانچه بیمه‌گذار اطلاعاتی کافی در اختیار بیمه‌گر محتاط بگذارد که موجب جلب توجه او شود تا اگر لازم بداند در خصوص بیان آن اوضاع و احوال اساسی به پرس‌وجوی بیشتری بپردازد (قانون بیمه؛ ۲۰۱۵؛ بند ۳ (۴) ب)) در این صورت بیمه‌گذار به تعهد خود عمل کرده است.

معرفی شیوه دوم بدین معناست که بیمه‌گذار می‌تواند بدین وسیله از تعهد به افشای هرگونه حقایق اساسی، که به شیوه نخست از عهده آن بر نیامده است، تعهد خود را اجرا کند. در این باره که آیا بیمه‌گذار نکات و مسائل کافی را برای جلب توجه بیمه‌گر در اجرای شیوه دوم مطرح کرده است یا خیر، باید گفت لازم است که بیمه‌گذار به‌نحو افشا کند که این موضوعات برای بیمه‌گر محتاط واضح و قابل ارزیابی باشد.^۳ اگرچه ضمانت‌اجرائی برای نقض این تعهد وجود ندارد،^۴ قرارداد بیمه قراردادی مبتنی بر حسن‌نیت است؛ از این دیدگاه، دیگر بیمه‌گذار نمی‌تواند عامدانه و برای پنهان‌سازی حقایق اساسی از راه دوم افشا سوءاستفاده کند؛ به این می‌ماند که بیمه‌گذار معرفی ریسک را با کمک ارجاعی مبهم و گمراه‌کننده انجام دهد؛ به‌طوری‌که توجه بیمه‌گر را جلب نکند و بعداً ادعا کند که به کمک راه دوم افشای ریسک را معرفی کرده است و این خود بیمه‌گر بوده که توجه کافی نداشته است (کمیسیون حقوقی انگلستان، ۲۰۱۴).^۵ که اگر اقدام به چنین کاری کند، ممکن

^۱ Garnat Trading & Shipping Pte Ltd and Another v. Baominh Insurance Corporation [2010]

^۲ Abuzaid

^۳ Insurance Act 2015, Section 3(3)(b)

^۴ ماده ۱۴ ماده ۱۷ قانون بیمه دریایی را به شکل زیر اصلاح کرده است:

«قرارداد بیمه دریایی قراردادی مبتنی بر نهایت حسن‌نیت است، و چنانچه نهایت حسن‌نیت به وسیله هریک از طرفین رعایت نشود، قرارداد از ناحیه دیگری می‌تواند مورد اجتناب قرار گیرد». بر این اساس اگرچه بیمه‌گر متعهد به تعهد به نهایت حسن‌نیت است، بعد از این بیمه‌گذار نمی‌تواند، حتی در صورت نقض تعهد از جانب بیمه‌گر، از قرارداد اجتناب کند.

^۵ Law Commission of England

است مرتکب نقض عمدی تعهد شده باشد؛ زیرا به نظر می‌رسد چنین ارجاعی نمی‌تواند اطلاعات کافی برای جلب توجه در اختیار بیمه‌گر بگذارد. به‌علاوه، انجمن بازار لویدز^۱ و انجمن بین‌المللی بیمه‌گران^۲ به این اشاره دارد که چنانچه بیمه‌گذار عامدانه از افشای اطلاعاتی که مهم است خودداری کند، منجر به نقض عمدی تعهد به معرفی منصفانه خواهد شد؛ حتی باینکه بیمه‌گذار می‌تواند ادعا کند که در اجرای راه دوم اعلانات کافی داده است؛ زیرا این موضوع پذیرفتنی نیست که در قراردادی با نهایت حسن‌نیت عامدانه از افشای حقیقی که اساسی و مهم‌اند خودداری شود (سویر، ۲۰۱۴).^۳

مطابق قانون ۱۹۰۶، چنانچه بیمه‌گذار در معرفی ریسک به‌نحو مناسبی توجه بیمه‌گر را برانگیزد که بتواند با طرح سؤالات بیشتر آگاهی بیشتری به موضوع پیدا کند، اما بیمه‌گر به چنین امری اقدام نکند، بیمه‌گذار می‌تواند به دفاع اعراض^۴ متوسل شود (بنت، ۲۰۰۶؛ کلارک، ۱۹۹۷).^۵ درحالی‌که به‌موجب قانون جدید، قراردادن بیمه‌گر در چنین وضعیتی صرفاً یک دفاع برای بیمه‌گذار محسوب نمی‌شود بلکه می‌تواند بیمه‌گذار را کاملاً از تعهد معاف کند. کمیسیون حقوقی انگلستان و اسکاتلند هدف از شیوه دوم افشا را این می‌داند که بیمه‌گران بیشتر درگیر فرایند افشا شوند و سؤالات لازم را در جریان معرفی ریسک مطرح کنند؛ نه اینکه پس از اتفاق حادثه و تحقق زیان درصدد طرح سؤالات لازم برآیند (کمیسیون حقوقی انگلستان و اسکاتلند، ۲۰۱۴).

شفاف و قابل ارزیابی بودن افشا

دومین تغییر در تعهد به افشا این است که بیمه‌گذار باید افشا را به‌طوری‌که معقولاً شفاف و قابل ارزیابی برای بیمه‌گر محتاط باشد انجام دهد.^۶ قانون ۲۰۱۵ مبتکرانه شیوه‌ای کاربردی را طرح‌ریزی کرده است که براساس آن بیمه‌گذار باید به معرفی ریسک بپردازد که این موضوع امر و ضرورتی مستقل است؛ بدین معنی که مستقلاً و علاوه بر تعهد بیمه‌گذار به افشای آنچه از موضوع بیمه می‌داند یا باید بداند،^۷ باید افشا را شفاف و قابل ارزیابی به انجام رساند. نقض تعهد افشای شفاف و قابل ارزیابی در اوضاع و احوالی معین می‌تواند خود موجب ادعای نقض تعهد به افشا شود؛ به‌طور مثال چنانچه یک سری اطلاعات اساسی در میان شمار زیادی از اطلاعات درک‌نشده ریسک پنهان شود و بیمه‌گذار در جای دیگر به آن اشاره نکرده باشد (مانند خلاصه ریسک) و در نتیجه از دید بیمه‌گر پنهان بماند، ممکن است کوتاهی در افشای شفاف و قابل ارزیابی اطلاعات تلقی شود و خود یک نقض تعهد قابل پیگیری از سوی بیمه‌گر محسوب گردد؛ زیرا ضرورت افشا، به‌نحوی‌که به‌طور معقول شفاف و قابل ارزیابی باشد، تعهدی مستقل به‌شمار می‌رود.

بررسی متعارف

جست‌وجو و بررسی متعارف از دیگر موضوعاتی است در این قانون که به آن توجه شده است. این موضوع به‌اجمال در بندهای آتی که موضوع بحث «فرض آگاهی بیمه‌گذار در معرفی منصفانه» و «فرض آگاهی بیمه‌گر در برابر معرفی منصفانه» است بررسی خواهد شد.

فرض آگاهی بیمه‌گذار در معرفی منصفانه

مواد ۴ و ۶ بیمه قانون ۲۰۱۵، قواعدی را که به موجب آن بیمه‌گذار در قبال پاره‌ای از مسائل مربوط به تعهد به افشا در قراردادهای تجاری آگاه فرض می‌شود را تغییر داد. امر مربوط به آگاهی بیمه‌گذار یک حوزه اساسی در تعهد به افشا به‌شمار می‌آید؛ زیرا آنچه را بیمه‌گذار باید برای بیمه‌گر افشا کند و آنچه را از افشای آن معاف است تعیین می‌کند. به‌طورکلی، قانون در پی این است که بار سنگین تعهد به افشا را بر دوش بیمه‌گذار سبک‌تر کند. براساس این قانون، بیمه‌گذار باید هرگونه اوضاع و احوال مهمی را که از آن آگاه است یا باید آگاه باشد افشا کند. با توجه به اینکه ممکن است فردی که در قرارداد بیمه به‌عنوان بیمه‌گذار شناخته می‌شود با فردی که اقدام به انعقاد قرارداد می‌کند و یا باید از موضوعاتی آگاه باشد متفاوت باشد، لذا لازم است شخصی که آگاه فرض می‌شود و این اطلاعات را ارائه دهد مشخص شود.

¹ Lloyd's Market Association (LMA)

² International Underwriting Association (IUA)

³ Soyer

⁴ Waiver

⁵ Bennett; Clarke

⁶ Insurance Act 2015, Section 3(3)(b)

⁷ Insurance Act 2015, Section 3(3)(a) and (b)

بیمه‌گذار حقیقی^۱

قانون مذکور مقرر داشته است که بیمه‌گذاری که شخصی حقیقی است از آنچه افراد واقعی می‌دانند و از آنچه افرادی که مسئول امور بیمه بیمه‌گذارند (معمولاً کارگزار) مطلع است.^۲ همچنین شامل موضوعاتی می‌شود که افراد درباره آن تردید دارند و آگاهانه و عمدانه از تأیید یا بررسی آن خودداری می‌کنند، که به نادیده گرفتن عمدی^۳ نیز شناخته می‌شود.^۴ این موضوع تا حد زیادی مشابه قانون کنونی ۱۹۰۶ است با این تفاوت که دیگر آگاهی نماینده بیمه‌گذار به خودی خود به بیمه‌گذار نسبت داده نخواهد شد؛ مگر اینکه نماینده درگیر تحصیل بیمه باشد که در ادامه به آن پرداخته می‌شود.

بیمه‌گذار حقوقی^۵

شخص حقوقی ممکن است مدیران متعددی داشته باشد. در اینکه کدام‌یک از مدیران شرکت مسئول معرفی ریسک‌اند و فرضاً چه چیزهایی را می‌دانند باید گفت مطابق قانون لازم نیست الزاماً آن شخص مدیر عامل و اجرایی شخص حقوقی باشد، بلکه همین که فرد جزئی از مدیریت ارشد بیمه‌گذار باشد کافی است که فرد را مسئول بدارد تا آنچه را می‌داند یا باید بداند برای معرفی ریسک در اختیار بیمه‌گر بگذارد. مدیریت ارشد این‌گونه تعریف شده است: «مدیریت ارشد شامل آن افرادی می‌شود که در تصمیم‌گیری چگونگی مدیریت و سازماندهی فعالیت‌های بیمه‌گذار نقش اساسی ایفا می‌کنند.»^۶ بنابراین باید گفت هر یک از اعضای هیئت‌مدیره در واقع جزئی از مدیریت ارشد شرکت محسوب می‌شوند و باید هر یک از آن‌ها را بر مسائلی که اعضای هیئت‌مدیره درباره مسائل شخص حقوقی می‌داند آگاه فرض کرد.^۷ در این قانون علاوه بر هر یک از مدیران ارشد شرکت، هر فرد دیگری که «مسئول امور بیمه بیمه‌گذار»^۸ است نیز دارای مسئولیت است و شخص حقوقی، همچون بخشی از مدیریت ارشد، می‌تواند در این خصوص اقدام کند و در نتیجه مسئول باشد.^۹

همچنین در مواد ۳ تا ۵ این قانون، در باب آگاهی و اطلاع افراد مطابق مقررات آن، آمده است: «آگاهی افراد شامل آگاهی واقعی آنان می‌شود و همچنین شامل اموری نیز می‌شود که افراد به وجود آن ظنین‌اند و در آن‌باره اطلاعاتی خواهند داشت؛ اما آگاهانه از تسجیل یا تحقیق آن خودداری می‌کنند.»^{۱۱} همه این‌ها عموماً مشابه قانون بیمه دریایی است؛ اگرچه مفهوم مدیریت ارشد ممکن است از آنچه به ذهن و اراده هدایتگر^{۱۲} شرکت تعبیر می‌شود محدودتر باشد. به علاوه همان‌طور که در بالا گفته شد، آگاهی نماینده بیمه‌گذار به خودی خود به بیمه‌گذار نسبت داده نخواهد شد؛ مگر اینکه نماینده درگیر تحصیل بیمه بوده باشد (بنت، ۲۰۰۶).

آگاهی مفروض بیمه‌گذار

بیمه‌گذار باید حقایق را که در باب موضوع بیمه و ریسک از آن آگاه است هنگام معرفی ریسک بیان کند؛ همچنین اطلاعاتی را که باید بداند نیز نزد بیمه‌گر افشا کند. مطابق قانون جدید در راستای افشا، بیمه‌گذار آنچه را با بررسی متعارف اطلاعات، در میان اطلاعاتی که در دسترس دارد، ممکن است نمایان شود،^{۱۳} باید افشا کند. خواه این جست‌وجو و بررسی از طریق پرسیدن یا دیگر ابزارها باشد. اطلاعاتی که بیمه‌گذار باید در میان آن به بررسی متعارف بپردازد شامل اطلاعاتی است که در سازمان بیمه‌گذار یا نزد شخص دیگری نگهداری می‌شود، همچون نماینده بیمه‌گذار یا شخصی که پوشش بیمه با قرارداد بیمه برای او فراهم شده است.^{۱۴} اطلاعات از طریق پرسیدن یا هر طریق دیگری می‌تواند به دست آید؛ بنابراین باید گفت این اطلاعات می‌تواند اطلاعاتی باشد که از سال‌های قبل در بایگانی و اسناد

1. Individual Insured

2. Insurance Act 2015, section 4(2)

3. Blind Eye Knowledge

4. Section 6(1)

5. Not Individual Insured

6. Senior Management

7. Insurance Act 2015, Section 4(8)(c)

8. Insurance Act 2015, Section 4(3)(a)

9. Responsible for the Insured's Insurance

10. Insurance Act 2015, Section 4(3)(b)

11. Section 6(1)

12. Directing mind and will.

13. Section 4(6)

14. Section 4(7)

بیمه‌گذار وجود داشته و نیز اطلاعاتی است که در اختیار یکی از کارکنان و نمایندگان او بوده است (پارک، ۱۹۹۶).^۱ مطابق قانون ۱۹۰۶، آگاهی مفروض بیمه‌گذار آن چیزی است که بیمه‌گذار در روند معمول کسب‌وکار^۲ باید بداند. مطابق قانون ۲۰۱۵، این مفهوم به‌طور کلی با مفهوم اطلاعاتی که با یک بررسی متعارف^۳ در طیف گسترده‌ای از منابع بالقوه معقولاً باید آشکار شود جایگزین شده است. بررسی متعارف وضعیتی مهم را نشان می‌دهد. به‌نظر می‌رسد در بسیاری از موارد تغییر قانون بار مسئولیت بیمه‌گذار در موضوع افشا را به دلایل زیر سنگین‌تر خواهد کرد؛ مثلاً اطلاعاتی که باید از راه بررسی متعارف بیان شود به‌نظر دامنه‌ای گسترده‌تر از اطلاعاتی که بیمه‌گذار باید در روند معمول کسب‌وکار بداند دارد؛ بنابراین تنها مؤلفه و عامل ثابت متعارف بودن آن است که خود نیز معیار و سنجه معینی ندارد. ممکن است دادگاه‌ها برای ارزیابی آنچه بیمه‌گذار در روند معمول کسب‌وکار خود باید بداند، معیار ذهنی را قرار دهند؛ بنابراین چنانچه بیمه‌گذار کسب‌وکار خود را به شیوه ناکارآمد متفاوتی پیش برد، آگاهی مفروض از اطلاعاتی که به‌خاطر ناکارآمدی آن نادیده گرفته شده است ممکن نخواهد بود. منطق نهفته در قانون کنونی این است که هر بیمه‌گذاری حرفه خود را از روی کفایت و لیاقت انجام نمی‌دهد و دادگاه‌ها در برخی پرونده‌ها^۴ این واقعیت را دریافته‌اند (سوپر، ۲۰۱۴؛ مگنسون، ۲۰۱۱).^۵ به‌موجب قانون جدید چنین آسان‌گیری‌ای به چشم نمی‌خورد؛ زیرا معیار بررسی متعارف براساس عبارت «باید از راه بررسی متعارف افشا شود»، به‌نظر معیاری کاملاً عینی است (کمیسیون حقوقی انگلستان و اسکاتلند، ۲۰۱۴). بر این اساس، دیگر جایی برای درنظرگرفتن ویژگی‌های ذهنی بیمه‌گذار باقی نمی‌ماند و بار مسئولیت بیمه‌گذار در این خصوص سنگین‌تر خواهد شد؛ چراکه این موضوع بالاتر از معیار بیمه‌گذار معقول^۶ است.

استثنای آگاهی بیمه‌گذار

قانون جدید متضمن استثنای مهمی در خصوص اطلاعات محرمانه^۷ است که آگاهی بیمه‌گذار به‌شمار نمی‌آید.^۸ اطلاعاتی که نماینده از آن باخبر شده است؛ اما این اطلاعات را چون نماینده بیمه‌گذار طی روابط کاری با شخصی که با قرارداد بیمه مرتبط نیست به دست آورده است، نمی‌تواند آگاهی بیمه‌گذار به‌شمار رود. این استثنا خودش موضوع استثنای بیشتری قرار می‌گیرد: اطلاعات محرمانه شامل اطلاعاتی نمی‌شود که نماینده بیمه‌گذار، طی روابطی با او یا هر شخص تحت پوشش قرارداد بیمه، به دست آورده است؛ حتی اگر آن‌ها طرف قرارداد بیمه نباشند.

قانون در این باره که آیا اطلاعات محرمانه حرفه بیمه‌گذار، که ممکن است به ریسک مربوط شود، باید توسط وی افشا شود یا نه بیانی ندارد. در قانون ۱۹۰۶ نیز اشاره‌ای دیده نمی‌شود جز همین عبارات کلی ماده ۱۸ این قانون و ماده ۴ سه قانون جدید؛^۹ اما از آنجا که اطلاعات محرمانه حرفه‌ای جزو اسرار بیمه‌گذار به‌شمار می‌رود که در بسیاری از قوانین این اسرار مشمول حمایت حقوق اسرار تجاری می‌شود، افشای این اطلاعات را در صورتی که واجد عناصر مؤثری مانند ارزشمندی، ناشناختگی، دست‌نیافتنی و حفظ محرمانگی باشند باید مستثنا دانست (رهبری، ۱۳۹۲). به‌علاوه از بند ۴ ماده ۴ قانون جدید نیز برمی‌آید که افشای این اسرار از طریق بیمه‌گذار لازم نیست؛ زیرا هنگامی که نماینده بیمه‌گذاری که به اطلاعات محرمانه وی دست یافته است متعهد به افشا این اطلاعات نباشد، که در واقع با اطلاع این نماینده از محرمانه بودن آن تا حدی کاسته شده است، به‌مراتب افشای آن از جانب خود بیمه‌گذار نباید لازم دانسته شود. در تفسیر ماده ۱۹ قانون ۱۹۰۶ نیز گفته شده است که نماینده بیمه‌گذار در برابر افشای اطلاعات و حقایقی که محرمانه‌اند تعهدی ندارد؛ زیرا این اطلاعات در روند عادی کسب‌وکار نماینده به‌دست نمی‌آید و کسب چنین اطلاعاتی خارج از صلاحیت حرفه‌ای اوست^{۱۰} (کمیسیون حقوقی انگلستان و اسکاتلند، ۲۰۱۴). در زمینه بیمه^{۱۱} اتکایی چنانچه کارگزار اطلاعاتی از بیمه‌گذار زیردستی به‌دست آورد، این اطلاعات مشمول استثنای محرمانه نخواهد بود.

1. Park

2. In the Ordinary Course of Business

3. Reasonable Search

4. McNair J in Australia & New Zealand Bank Limited v Colonial & Eagle Wharves Limited [1960]

5. Magnusson

6. Reasonable insured، یکی از معیارهایی است که در کنار معیارهای دیگر همچون بیمه‌گر محتاط (prudent insurer) در تعیین حقایق اساسی و مهم به کار گرفته می‌شود.

7. Confidential Information

8. Sections 4(4)-4(5).

9. این قانون افشا هرگونه اوضاع و احوال مهمی را که بیمه‌گذار می‌داند یا باید بداند لازم دانسته است.

10. El Ajou v Dollar Land .1994.

11. Insurance Act 2015, Section 6(2)

فرض آگاهی بیمه‌گر در برابر معرفی منصفانه

براساس قانون جدید در خصوص تعهد به افشا، بیمه‌گذار به افشای آنچه بیمه‌گر می‌داند باید بداند و یا آنچه که فرض می‌شود می‌داند متعهد نیست. مواد ۵ و ۶ قانون در این راستا سه منبع آگاهی بیمه‌گر را برمی‌شمارد که تعیین‌کننده آگاهی بیمه‌گر است که اجمالاً به آن‌ها اشاره می‌شود:

آگاهی حقیقی^۱

آگاهی حقیقی مستقیم، شفاف و خالی از تردید است و در مقابل آگاهی حکمی قرار می‌گیرد (بلک و همکاران، ۱۹۹۹). درخصوص این نوع آگاهی باید گفت موضوعاتی که بیمه‌گر، مانند هر فرد دیگری که در زمینه بیمه‌گری ریسک معینی فعالیت می‌کند، می‌داند نیازمند افشا نیست و این قانون شامل نماینده بیمه‌گر هم می‌شود.^۲ در این خصوص تفاوتی بین قانون سابق و قانون جدید وجود ندارد. افشای موضوعاتی که بیمه‌گر خود از آگاه است ضرورت ندارد و امری زاید خواهد بود (ایوای، ۱۹۷۹).^۳ قانون بیمه ایران در این خصوص بیانی ندارد؛ اما به‌رحال این موضوع یک امر بدیهی است؛ مگر اینکه بیمه‌گر خواهان اطلاعات بیشتری باشد و در این باره خود سؤالات بیشتری مطرح کند؛ در این صورت بیمه‌گذار موظف به افشای اطلاعات لازم خواهد بود. در اینکه آیا بیمه‌گذار وظیفه دارد که برای آگاه‌سازی بهتر بیمه‌گر دست به تحقیق و بررسی لازم درباره موضوع بزند یا خیر؟ باید گفت پژوهش‌های انجام‌شده پیرامون موضوع به‌وضوح این نکته را تأیید می‌کند که به‌جز مواردی که صراحتاً از بیمه‌گذار چنین چیزی خواسته شود از وی انتظار بررسی و تحقیق نمی‌رود و این انتظار می‌رود که اظهارات او صادقانه و با حسن‌نیت باشد (کوزی، ۲۰۰۸).^۴

آگاهی حکمی^۵

آگاهی حکمی به این مفهوم است که فرد، در خصوص موضوع، مراقبت معقولی به‌کار می‌گیرد یا توجه لازم را مبذول می‌کند و آگاهی حکمی به‌موجب قانون به یک شخص معین نسبت داده می‌شود (بلک و همکاران، ۱۹۹۹) مانند اینکه طرفین قرارداد به مفاد قرارداد آگاه قرار می‌شوند؛ حتی اگر هیچ‌کدام مفاد قرارداد را کامل نخوانده باشند.

در بیمه‌های شخصی (مصرف) بیمه‌گذار باید هر واقعیت مهمی را که از آن آگاه است افشا کند. در پرونده اکانومیدز به طرفیت شرکت بیمه اتحادیه تجاری ۱۹۹۸^۶ تمامی اعضا دادگاه تجدیدنظر اظهار داشتند که در بیمه‌های شخصی که فرد بیمه را در روند کسب‌وکار خود کسب نمی‌کند وی به هیچ‌شکلی متعهد به افشا آگاهی مفروض و حکمی نیست (مکدونالد ایگر، ۲۰۱۲^۷؛ لگ جونز، ۱۹۷۷^۸) و صداقت و درستکاری تنها موضوع لازم در بیمه‌های شخصی است؛ اما با وجود اینکه آگاهی حکمی در بیمه‌های شخصی وجود ندارد، بیمه‌گذار نمی‌تواند نسبت به اوضاع و احوالی که قرائن و دلایل خوبی بر آگاهی وی وجود دارد، خود را غیرمطلع بداند^۹ (ماستیل و گیلمن، ۱۹۸۱). مطابق قانون بیمه ۲۰۱۵ وقتی فرض می‌شود که بیمه‌گر از موضوعی مطلع است (آگاهی حکمی) که فقط کارمند یا نماینده بیمه‌گر از آن آگاه باشد، به‌طور معقول باید آن‌ها را به افرادی که مسئول تصمیم‌گیری درخصوص صدور بیمه‌اند انتقال دهد یا اینکه آن اطلاعات توسط بیمه‌گر نگهداری شود و به‌آسانی در دسترس افراد مسئول تصمیم‌گیری درخصوص صدور بیمه‌نامه قرار گیرد.^{۱۰}

در خصوص اطلاعات دسته دوم، یعنی اطلاعاتی که به‌آسانی در اختیار کسانی که مسئول تصمیم‌گیری بیمه‌نامه‌اند قرار دارد، به نظر می‌رسد کمیسیون حقوقی انگلستان بر این نظر است که بیمه‌گران باید به بررسی اطلاعاتی که در اختیار آنان است بپردازند (کمیسیون حقوقی انگلستان و اسکاتلند، ۲۰۱۴). این موضوعی است که قانون جدید درخصوص آن، در مقایسه با قانون کنونی، فراتر رفته و موضوع تازه‌ای را

¹. Actual knowledge

². Insurance Act 2015, Section 5(1)

³. Ivomy.

⁴. Cousy

⁵. Constructive Knowledge

⁶. Economides v. Commercial Union Assurance Co. [1998]

⁷. MacDonaldEggers

⁸. Legh-Jones

⁹. Economides v. Commercial Union Assurance Co. plc [1998]

¹⁰. Insurance Act 2015, Section 5(2)

مطرح کرده است.

آگاهی مفروض^۱

فرض را می‌توان استنتاج وجود یا فقدان حقایق براساس برخی حقایق شناخته‌شده یا ثابت‌شده دانست. بیشتر فرض ادله اثبات دعوا محسوب می‌شوند که در موارد خاص نتایج معینی به‌دست می‌دهند؛ مگر اینکه طرف مقابل با ادله‌ای دیگر آن را رد کند. این فرض ممکن است قاطع^۲، قابل رد^۳ یا موضوعی^۴ باشند (کین و مککون، ۲۰۱۶)^۵ به‌موجب ماده (ب) (۳) ۱۸ قانون بیمه دریایی انگلیس در صورت پرسش نکردن بیمه‌گر، بیمه‌گذار به افشای اوضاع و احوالی که بیمه‌گر آن‌ها را می‌داند یا فرض می‌شود که می‌داند ملزم نیست. فرض این است که بیمه‌گر اطلاعات عمومی و مشهور را می‌داند. بیمه‌گر باید موضوعات عادی روند حرفه خود را بداند؛ زیرا او در حوزه خاصی تجاربی دارد و فرض می‌شود وی عرف و عوامل مؤثر بر آن را می‌داند (ایدلمن و برنز، ۲۰۱۳)^۶. فرض بر این است که بیمه‌گر عوامل کلی رشته بیمه‌ای را که برای آن بیمه‌نامه صادر می‌کند می‌شناسد؛ مانند شرایط عامی‌ای که بر نظام حمل‌ونقل یک کشور حاکم است و میزان وقوع صدماتی دریایی که برای نوع خاصی از کشتی در بخش معینی از منطقه جغرافیایی رخ می‌دهد و بر بیمه اثرگذار است.^۷ به‌علاوه، با توسعه امکانات ارتباطی و شیوه‌های نوین دسترسی به اطلاعات دامنه این نوع اطلاعات به‌طور چشمگیری افزایش می‌یابد (بنت، ۲۰۰۶).

پاره‌ای از موضوعات ممکن است چندان رایج نباشد؛ اما بیمه‌گر باید آن‌ها را پیش‌بینی کند. مثلاً برای جشن‌های آخر سال یا آغاز سال جدید همواره مقادیر بسیاری مواد آتش‌زا وارد باز می‌شود و حتی در فروشگاه‌های مواد غذایی نیز به فروش می‌رسد. درحالی‌که فروش مواد آتش‌زا از اقلام یک فروشگاه مواد غذایی یا خرده‌فروشی نیست. صاحب فروشگاه‌هایی که برای فروشگاه خود بیمه آتش‌سوزی خریداری می‌کند لازم نیست که به این موضوع هم اشاره کند که او در روزهای پایانی سال اقدام به تهیه و فروش چنین مواردی خواهد کرد، بلکه بیمه‌گران باید بدون اینکه چنین چیزی را بپرسند باید آن را مفروض بپندارند. این موضوع عیناً طی پرونده‌ای^۸ در دادگاه‌های انگلستان به رأی گذاشته شده و دادگاه بیمه‌گذار را متعهد به افشای چنین موضوعی ندانسته است (خروشی، ۱۳۹۰).

جمع‌بندی و پیشنهادها

در قراردادهای بیمه، در قالب قراردادی با حسن‌نیت، طرفین متعهدند با حسن‌نیت کامل وارد رابطه قراردادی شوند و در مرحله پیش از انعقاد قرارداد حقایق و اطلاعات اساسی مربوط به موضوع قرارداد را با حسن‌نیت برای یکدیگر افشا کنند. در حقوق انگلیس به‌موجب قانون بیمه دریایی مصوب ۱۹۰۶ نقض عمدی تعهد به افشا موجب بطلان قرارداد و قابل استرداد نبودن حق بیمه‌های پرداختی از سوی بیمه‌گر بود که قانون بیمه ایران مصوب ۱۳۱۶ در این خصوص وضعیتی مشابه آن قانون دارد. تعهد بیمه‌گذار، که به‌عنوان تعهد به افشا شناخته می‌شود، در حقوق انگلیس همواره مورد انتقادات فراوانی بود؛ از جمله اینکه بیمه‌گذار به‌تنهایی نمی‌داند چگونه باید از عهده این تعهد برآید. بیمه‌گر در کمک به اجرای این تعهد بیمه‌گذار نقش فعالی ندارد و به بیمه‌گذار در این خصوص کمک مؤثری نمی‌کند؛ اما در مقام اختلاف به مواردی استناد می‌کند که در مرحله اجرای تعهد به افشا به‌خوبی می‌توانست از آن موارد رفع ابهام کند. این انتقادات و بسیاری انتقادات وارد دیگر موجب شد قانون‌گذار انگلیس به‌موجب قانون بیمه ۲۰۱۵ تعهد به افشا را در بیمه‌های تجاری نسخ کند و به جای آن قانون تعهد به معرفی منصفانه را وضع کند. از سوی دیگر، با نوآوری، شیوه دومی را برای تعهد به افشا بیان می‌کند و مفهوم دیگری با عنوان بررسی متعارف معرفی می‌کند که مفهوم اخیر نیازمند توجه به مواردی همچون فرض آگاهی بیمه‌گذار و آگاهی بیمه‌گر در اجرای تعهد به معرفی منصفانه است که خود نیز در این قانون مورد توجه و اشاره قرار گرفته است.

تعهد بیمه‌گذار در حقوق بیمه ایران مطابق قانون بیمه ۱۳۱۶ مانند قانون ۱۹۰۶ انگلیس عبارت از تعهد به افشاست. تعهدی که امروزه از

1. Presumed Knowledge

2. Irrebuttable presumptions of law (praesumptiones iuris et de iure)

3. Rebuttable presumptions of law (praesumptiones iuris sed non de iure)

4. Presumptions of fact (praesumptiones hominis).

5. Keane & McKeown

6. Edelman & Burns

7. North British Fishing Boat Insurance Co Ltd v. Starr (1922).

8. Hales v. Reliance and Accident Crop.Ltd, 1960.

توجیهی که در زمان تصویب آن قوانین برخوردار بود، بی‌بهره است. از این رو ضرورت دارد این موضوع در لوایحی همچون لایحه بیمه تجاری، که به منظور جایگزینی قانون بیمه ایران ارائه می‌شود، مورد پیش‌بینی و توجه قرار گیرد. از همین رو در ادامه مواردی برای پیشنهاد مطرح می‌شود:

با توجه به اینکه لایحه بیمه تجاری از سال‌های پیش برای تصویب در مجلس شورای اسلامی مطرح شده است و موضوع لایحه بر خلاف عنوان آن بیمه‌های تجاری نیست و در واقع به منظور جایگزینی قانون بیمه تقدیم مجلس شده، اشکالاتی دارد که شایسته توجه و بهره‌مندی از آخرین تجربه‌ها و دستاوردهای بیمه‌گری و قانون‌گذاری دنیاست. برخی دیگر از اشکالات این لایحه طی مقاله دیگری از نویسنده مورد اشاره قرار گرفته است (رک: عابدیان و خروشی، ۱۳۸۸، ۵۰: ۲۱۹)؛ لذا پیشنهادهای زیر درباره این لایحه مطرح می‌شود:

۱. تفکیک بیمه‌های تجاری و بیمه‌های غیرتجاری: در حقوق فعلی ایران تفاوت و تفکیکی از حیث مقررات حاکم بین بیمه‌های تجاری و غیرتجاری (مصرف) وجود ندارد. هر دو مشمول قانون بیمه ۱۳۱۶ هستند. بیمه‌گذاران بیمه‌های غیرتجاری نیازمند مقررات و حمایت متفاوتی‌اند؛ زیرا از یک طرف بیمه‌گذاران آن معمولاً از قشری هستند که در مقایسه با بیمه‌گذاران تجاری دانش بیمه‌ای پایین‌تری دارند. از طرف دیگر، ویژگی این بیمه‌ها به نحوی است که افشای متفاوتی از بیمه‌های تجاری می‌طلبد.

۲. نسخ تعهد به افشا: مطابق مواد ۱۲ و ۱۳ قانون بیمه ایران بیمه‌گذار دارای تعهدی کلی به افشا حقایق لازم نزد بیمه‌گر است که کلی‌بودن تعهد موجب می‌شود: اولاً، دامنه آن تعهد برای بیمه‌گذار غیرمتخصص نامشخص باشد؛ ثانیاً، تعهد کلی بیمه‌گذار به افشا می‌تواند مورد سوءاستفاده بیمه‌گر و استناد به آن در دعای قرار گیرد. ثالثاً، تعهد کلی بیمه‌گذار می‌تواند باعث سهل‌انگاری بیمه‌گر، از طریق اتخاذ موضعی انفعالی، در شناسایی صحیح ریسک و کمک به بیمه‌گذار در معرفی کامل آن شود؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود تعهد به افشا در هر یک از بیمه‌های تجاری، به شکلی که در قانون بیمه ایران وجود دارد، مورد نسخ قرار گیرد و تعهد به معرفی منصفانه در بیمه‌های تجاری جایگزین تعهد به افشا شود.

ماده قانونی پیشنهادی:

«بیمه‌گذار در بیمه‌های تجاری باید پیش از انعقاد قرارداد به معرفی منصفانه ریسک بپردازد. معرفی منصفانه عبارت است از افشای حقایق مهم در ارتباط با ریسک که بیمه‌گذار از آن آگاه بوده است یا به اقتضای حرفه خود به‌عنوان بیمه‌گذار معقول باید به آن آگاه باشد؛ همچنین بیمه‌گذار باید به قدر کافی به بیان حقایق بپردازد تا توجه بیمه‌گر محتاط را برانگیزد تا اگر بیمه‌گر خواستار اطلاعات بیشتری باشد در آن باره از بیمه‌گذار پرس‌وجو کند».

۳. پیش‌بینی ضمانت اجرای مکمل و جدید در ارتباط با افشا: در مقررات فعلی بیمه، ضمانت اجرای نقض تعهد به افشا از سوی بیمه‌گذار در حقوق ایران عبارت‌اند از باطل بودن قرارداد، حق فسخ، کاهش نسبی خسارت و مطالبه حق بیمه اضافی که حسب عمد یا غیرعمد بودن نقض اعمال می‌شود. حال آنکه در ارتباط با ریسک پاره‌ای از حقایق وجود دارند که بیمه‌گذار اهمیت آن را درک نمی‌کند و از این رو افشا نمی‌شود؛ لیکن اگر افشا هم می‌شد، بیمه‌گر ریسک را می‌پذیرفت؛ اما ممکن بود طی شرایطی متفاوت (غیر از شرایط مربوط به حق بیمه) اقدام به پذیرش ریسک کند. در وضعیت کنونی عدم اعلام چنین موردی می‌تواند موجب بطلان بیمه‌نامه شود؛ لذا پیشنهاد می‌شود ضمانت اجرایی، مانند اصلاح شرایط قرارداد، بر این اساس که اگر بیمه‌گذار خطر را به‌درستی معرفی کرده بود قرارداد با آن شرایط منعقد می‌شد، پیش‌بینی شود و به دادگاه‌ها اجازه بازنویسی قراردادها داده شود.

ماده قانونی پیشنهادی:

«چنانچه در زمان معرفی ریسک به غیرعمد حقایق مرتبط با ریسک پنهان مانده باشد که اگر بیمه‌گر از آن آگاه می‌شد فقط طی شرایطی متفاوت، غیر از شرایط مربوط به حق بیمه، حاضر به پذیرش ریسک می‌شد، بیمه‌گر یا دادگاه می‌تواند قرارداد را بر اساس آن شرایط بازنویسی کند».

منابع و مآخذ

- خروشی، عبدالعظیم (۱۳۹۰). حقوق بیمه. تهران: انتشارات مجد. چاپ اول.
- رهبری، ابراهیم (۱۳۹۲). حقوق اسرار تجاری. تهران: انتشارات سمت. چاپ دوم.
- عابدیان، میرحسین، خروشی و عبدالعظیم (۱۳۸۸). «تعهدات پیش‌قراردادی بیمه‌گر و جالی خالی آن در لایحه بیمه تجاری»، مجله تحقیقات حقوقی، ۱۲(۱۴۲)، ۲۱۹ به بعد.
- قانون بیمه، مجلس شورای ملی (۱۳۱۶).

- Abuzaid, Dina Esmaeil., (2018). Reform of the doctrine of utmost good faith: a comparative study between the UK and Saudi Arabia. Phd thesis. University of sterling.
- Bennett, H., (2006). Law of marine insurance. Oxford: oxford university press. Second edition.
- Black, Garner.; McDaniel., (1999). Black's law dictionary. west group, St. Paul, MN.
- Charles Frederic, Chamberlayne., (1919). Hand book on the law of evidence. 5 volumes, Matthew bender & Company Incorporated.
- Clarke, M., (1997). The law of insurance contracts. london: loyd's of london press. 3rd ed.
- Cousy, H.A., (2008). The principles of European insurance contract law: the duty of disclosure and the aggravation of risk. In era forum (Vol. 9, No. 1, pp. 119-132).
- Edelman, Q.C.; Burns, A., (2013). The law of reinsurance. Oxford: oxford university press. Second edition.
- Hodges, S., (2013). Law of marine insurance. Routledge.
- Ivomy, Hardy., (1979). General principle of insurance law. butterworth press, london, forth ed.
- Keane, A.; McKeown., (2016). The modern law of evidence. Oxford University Press.
- Lekh-Jones, Nicholas., (1977). MacGillivray on insurance law. London, sweet & maxwell, 9th edition.
- MacDonaldEggers Peter., (2012). The past and future of English insurance law: good faith and warranties. ulc Journal of Law and Jurisprudence, vol 1, No 2,pp.211-244.
- Magnusson, S., (2011). The assured's post-formation duty of utmost good faith in marine insurance. Master thesis, Lund University.
- Mustill, S.M.J.; J.C., Gilman., (1981). Arnould's law of marine insurance and average. vol. 2. sweet & maxwell.
- Park, Simon., (1996). Analysis on the current interpretations of the duty of disclosure in English insurance and marine insurance contracts. Phd thesis, university of Bristol.
- Soyer, B., (2014). Marine insurance fraud. Informa Law from Routledge.
- Soyer, B., (2012). Warranties in marine insurance. Routledge-Cavendish.
- _____, Law commission and the scottish law commission., (2014). Business disclosure; Warranties; insurers' remedies for fraudulent claims; and late payment. Law Com No 353 and Scot Law Com No 238.
- _____, Law commissio and the scottish law commission. Consultation Paper., (2012). Insurance contract law: The business insured's duty of disclosure and the law of warranties. No 204 and The Scottish Law Commission No 155.